CZU: 327-054.6(478) **http://doi.org/10.59295/sum3(163)2023_32**

DIPLOMAȚIA DIASPOREI ÎN CADRUL POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA

Andrei ENACHI

Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul unui nou context al relațiilor internaționale determinat de evoluţia raporturilor dintre state, ca actori tradiționali, dar şi apariţia noilor actori ai relaţiilor internaţionale, diaspora a devenit un instrument important al politicii externe. Acest nou rol al diasporei conturează contextul dezvoltării relațiilor internaționale cu noi actori non-statali, dar cu un rol transnațional. Deşi fenomenul se află la o etapă incipientă şi care prinde contur, unii cercetători încearcă să studieze particularităţile sale şi să-i ofere un cadru teoretic potrivit.

Astfel, aceste evoluții au determinat și modificări semnificative la nivelul diplomației tradiționale, cu implicarea diplomației publice și rolului activ al diasporei pentru atingerea obiectivelor de politică externă şi impulsionarea relațiilor bilaterale şi multilaterale, fiind precursorul unor noi oportunităţi de cooperare şi interacţiune dintre state. În articol se evidențiază principalele teze referitor la diplomaţia diasporei, precum şi rolul acesteia în cadrul politicii externe.

Cuvinte-cheie: *diasporă, diplomație, relații internaționale, diplomație digitală, politică externă.*

DIASPORA DIPLOMACY IN THE FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Within a new context of international relations determined by the evolution of relations between states, as traditional actors, but also with the emergence of new actors of international relations, diasporas have become an important tool of foreign policy. This new role of diasporas outlines the context of the development of international relations with new non-state actors, but with a transnational role. Although the phenomenon is at an early stage and taking shape, some researchers are trying to study its particularities and provide it with a suitable theoretical framework.

Thus, the evolution of traditional diplomacy, with the involvement of public diplomacy, also implies an active role of the diaspora in order to achieve foreign policy objectives and boost bilateral and multilateral relations, being the forerunner of new opportunities for cooperation and interaction between states. The article will highlight the main theses regarding diaspora diplomacy, as well as its role in foreign policy.

Keywords: *diaspora, diplomacy, international relations, digital diplomacy, foreign policy.*

Introducere

În contextul noilor realități pe arena internațională, tot mai multe state își adaptează politica externă la noile condiții, în special, prin extinderea utilizării unor noi procese și instrumente diplomatice. O atenție aparte este atribuită diplomației diasporei, ca parte a diplomației publice, care implică o conlucrare cu diaspora, având drept scop impulsionarea și dezvoltarea raporturilor bilaterale şi multilaterale, participarea activă în procesul de dezvoltare și creștere economică.

Conceptul de diplomație a diasporei a căpătat recunoaștere odată cu creșterea importanței diplomației multilaterale în cadrul relațiilor internaționale. Astfel, tot mai multe state au adoptat politici interne și eterne care sunt centrate pe nevoile cetățenilor săi, iar diplomația publică a devenit foarte importantă.

Noțiunea de diplomație a diasporei se referă la atingerea unor obiective de politică externă prin mijloace diplomatice care implică participarea diasporei. Aceste obiective pot fi de natură social-politică și economică, și au o influență asupra politicii, culturii și economiei statelor [1].

Cercetările asupra diplomației diasporei cuprind studiul asupra raporturilor dintre diplomaţie şi diasporă, precum şi rolul diasporei în diverse procese ale politicii externe ale statelor de origine şi celor de reşedinţă. Diplomaţia diasporei cuprinde atât capacitatea diasporei de a se mobiliza şi contribui la anumite procese

internaţionale, cât şi capacitatea acesteia de a influenţa factorii de decizie şi diverşi actori statali şi nonstatali ai relaţiilor internaţionale [2].

Cu referire la cazul Republicii Moldova, acest tip de diplomație este încă la o etapă incipientă. Prin intermediul unor inițiative aflate în proces de dezvoltare sunt inițiate acțiuni care implică mobilizarea diasporei moldovenești în realizarea agendei de dezvoltare și obiectivelor de politică externă, contribuția la procesul de integrare europeană. Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene (MAEIE) încearcă să contribuie semnificativ la actualizarea legislației naționale pentru a valorifica potențialul strategic al diasporei și rolul semnificativ al acesteia în cadrul diplomației publice și procesului de integrare europeană.

Pe parcursul ultimilor ani constatăm o schimbare majoră de abordare asupra politicii externe şi diasporei. Reieşind din contextul emigrației conaționalilor noștri în diverse state ale lumii, precum și creșterii constante al „exodului de creiere", autoritățile au fost nevoite să reacționeze cu măsuri și acțiuni care să genereze oportunități de valorificare al diasporei. Diaspora devine astfel o resursă importantă şi un actor important al dezvoltării şi procesului de europenizare al țării. Sarcina autorităților naționale a fost să realizeze un angajament al diasporei în cadrul politicii externe şi diplomației prin intermediul diasporei pentru a atinge unele obiective politice, sociale şi economice.

Conlucrarea şi dialogului bilateral al MAE cu asociațiile diasporei are loc permanent, precum şi periodic. Prin intermediul politicilor și acțiunilor demarate recent de instituția diplomatică se încearcă mobilizarea diasporei și antrenarea acesteia în procesul de dezvoltare şi integrare europeană a Republicii Moldova. Acest lucru se realizează prin stimularea unui dialog permanent şi eficient cu diaspora moldovenească, inițierea unor activități comune, consultarea asupra unor politici publice, precum şi implicarea în procesul decizional.

Principalele mijloacele pentru realizarea diplomației diasporei

Diplomația diasporei se bazează pe trei piloni: promovarea identității naționale, culturii şi imaginii pozitive al țării de origine în statul de reședință, la nivel regional, şi internațional, care se realizează prin acțiuni social-culturale, celebrarea zilelor naţionale, promovarea limbii şi culturii, valorilor şi tradițiilor naționale, culturii și artei, interacțiunea cu societatea ţării gazdă, acțiuni de caritate, legăturile cu alte asociații ale diasporei. Un alt pilon este cel economic, care cuprinde sporirea raporturilor economice cu statul de reședință, dar şi atragerea investiţiilor din partea diasporei, colectarea de fonduri şi ajutor umanitar în cazul unor crize şi situații excepționale, cum ar fi criza refugiaților. Cel de-al treilea pilon cuprinde aspectele politice şi relațiile bilaterale cu statul gazdă al diasporei. Aceste relații de prietenie sunt facilitate prin intermediul unei diaspore active şi dinamice implicate în procesul de consolidare a raporturilor diplomatice [3].

Pentru realizarea acestei diplomații şi atingerea obiectivelor de politică externă, MAEIE a emis instrucțiuni clare către misiunile diplomatice şi oficiile consultare din străinătate, pentru a avea o nouă abordare în conlucrarea cu conaționalii noștri aflați peste hotare. Printre obiectivele stabilite pentru ambasade și oficiile consulare se regăsește și interacțiunea cu diaspora, asociațiile ei, precum şi de a stabili parteneriate de colaborare cu instituții străine precum ministere, care conlucrează cu organizațiile diasporei.

Diplomația economică este impulsionată prin participarea diasporei, care poate avea contacte directe cu instituțiile responsabile de economie, finanțe şi comerț din statul de reședință, forumuri economice, expoziții internaționale și evenimente comercial-economice. Diaspora devine un factor cheie care facilitează accesul spre noi piețe de export al produselor naționale, crearea de parteneriate şi atragerea de investitori în Republica Moldova.

Prin intermediul instituțiilor diplomatice, ambasade, misiuni diplomatice şi oficii consulare, se realizează permanentă comunicare şi interacțiune cu conaţionalii noştri din cadrul diasporei, iar la nivel naţional, la Chişinău, au loc periodic consultări organizate în cadrul Zilelor Diasporei: sesiuni tematice şi ateliere dedicate dialogului „Diplomației şi Diasporei", care contribuie la identificarea unor noi oportunități de cooperare.

MAE deseori are rolul de facilitator şi intermediere al contactelor dintre instituţiile naţionale şi diasporă, generând noi acţiuni, proiecte şi iniţiative de cooperare şi dezvoltare al raporturilor cu statele gazdă ale diasporei. Pe parcursul ultimor ani acest rol s-a materializat prin semnarea unor acorduri bilaterale de asistență socială cu diverse state de reședință ale diasporei.

O contribuție semnificativă în dinamizarea relaţiilor dintre stat şi diaspora moldovenească se realizează prin intermediul Biroului pentru Relaţii cu Diaspora (BRD), care are rolul de coordonare a realizării politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora, valorificarea potențialului uman şi material al diasporei, contribuind la promovarea şi păstrarea identității etnice, culturale şi lingvistice a conaţionalilor noştri din cadrul diasporei moldovenești [4].

BRD alături de MAEIE sunt instituțiile cheie care intermediază contactele instituiților naționale cu diaspora. Întru eficientizarea acestui proces au fost realizați mai mulți pași concreți, precum stabilirea unui grup de lucru inter-instituțional, iar pentru impulsionarea acestor contacte şi cooperării instituțiilor cu diaspora a fost elaborat ,,Ghidul Electronic privind mecanismele de colaborare a APC/APL cu Diaspora Republicii Moldova” [5].

Începând cu anul 2022, printre obiectivele prioritare ale diplomației naționale s-a regăsit şi diaspora. Această nouă paradigmă al diplomației moldovenești a fost conturată într-un nou concept de politică externă promovată de către MAEIE. Regăsirea diasporei pe agenda politicii externe al Republicii Moldova marchează o nouă etapă al diplomației naționale, dar și o recunoaștere a diasporei ca un element important, un instrument al politicii externe, conform practicilor internaționale contemporane.

Noul concept al diplomației naționale, denumit ,,Agenda 4D”, cuprinde următoarele aspecte: dezvoltare europeană, dialog, diplomație economică și diaspora. Potrivit ministerului de externe de la Chișinău, instituția diplomatică trebuie să promoveze o politică externă consecventă și previzibil orientată către nevoile cetățenilor, prin realizarea unei agende de reforme care să corespundă așteptărilor acestora, inclusiv al celor din cadrul diasporei. Acest nou concept are și un moto sugestiv: ,,diplomația faptelor” [6].

Această nouă abordare se încadrează în evoluțiile recente ale politicii externe al Republicii Moldova, care își conturează o diplomație publică tot mai abilă. Schimbarea a venit odată cu noua clasă politică de la Chișinău, care este orientată spre avansarea procesului de integrare europeană. O bună parte dintre liderii politici de la Chișinău sunt exponenți ai diasporei, care au o experiență de activitate, peste hotarele țării. Astfel, într-o anumită măsură, putem vorbi de o clasă politică națională formată de diaspora moldovenească, confirmând rolul important al acesteia asupra dezvoltării şi europenizării statului.

Un aspect important al diplomației prin intermediul diasporei se cuprinde în eficientizarea raporturilor bilaterale stat-diasporă, în special, la nivelul instituțiilor consulare, care vizează un amplu proces de modernizare și eficientizare a accesului cetățenilor la serviciile consulare, prin intermediul cărora au acces la instituțiile statului și serviciile prestate de acestea, remediind problema distanței și aspectele birocratice de obținere a actelor și certificatelor necesare pentru muncă, studii și dezvoltare profesională.

Oportunități şi perspective de cooperare

Odată cu procesul de consolidare a diasporei moldovenești are loc și o creștere exponențială a tuturor resurselor acesteia, precum şi capacitatea de a avea un rol semnificativ asupra relațiilor bilaterale şi regionale pe care le are Republica Moldova cu statele de reședință ale diasporei. Capacitatea lor de a influența politica externă, relaţiile bilaterale şi multilaterale este determinată de consolidarea asociațiilor diasporei.

Potrivit Strategiei naționale Diaspora 2025, diaspora moldovenească cuprinde peste 250 de asociații, care sunt înregistrate în peste 30 de state ale lumii, precum: Italia, Portugalia, Federația Rusă, Germania, Franța, SUA, Marea Britanie, Canada, Ucraina, România [7].

Astfel, în cadrul unor state de reşedinţă, asociaţiile diasporei moldoveneşti au început să se asocieze şi să formeze consilii, care să reprezinte mai multe asociaţii din diverse regiuni şi state care le găzduiesc. Printre acestea se regăseşte şi Consiliului Național al Diasporei din Canada (CNDC), care își are sediul în orașul Montreal şi reprezintă mai multe asociaţii ale diasporei moldoveneşti, reprezentând diverse oraşe şi regiuni din toată Canada. Intituţiile naţionale au încurajat astfel de iniţiative prin intermediul programului guvernamental „Grupurile de Excelență ale Diasporei”, parte al programului Diaspora Engagement Hub, realizat de către BRD și OIM Moldova în cadrul proiectului „Consolidarea capacităților de dezvoltare a Moldovei prin crearea parteneriatelor dintre diaspora și țara de origine”, finanțat de Fondul pentru Dezvoltare Internațională al OIM [8].

O situație similară este şi în cazul diasporei moldovenești din SUA, care s-au organizat într-un grup comun prin intermediul Convenției Moldo-Americane, din componența caruia fac parte mai multe organizații

ale diasporei noastre din SUA. Reuniunile anuale ale Convenției sunt prilej pentru setarea unor obiective anuale de angajare a diasporei în diverse aspecte ale dezvoltării Republicii Moldova şi susţinerea procesului de europenizare. Aceste acțiuni sunt susținute de BRD prin intermediul programului de granturi tematice Diaspora Engagement Hub, subprogramul de susținere a acțiunilor culturale și educaționale în diasporă [9].

Consolidarea comunității diasporei moldovenești și sporirea raporturilor cu instituțiile statului reprezintă un obiectiv de pe agenda guvernamentală. Astfel, Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023 cuprinde obiectivul „consolidarea mecanismelor de protejare a drepturilor și intereselor cetățenilor și ale agenților economici din Republica Moldova peste hotare" [10]. BRD rămâne a fi instituția coordonatoare a politicilor naționale în domeniul diasporei și realizării strategiei naționale dedicate diasporei, care antrenează instituțiile statului într-un raport constant cu conaționalii noștri de peste hotare [11]. MAEIE implementează partea de asistență consulară și păstrarea legăturii cu diaspora moldovenească atât la nivel social și cultural, cât și politic prin implicarea acesteia în realizarea agendei de relații bilaterale și multilaterale cu statele de reședință.

O susținere amplă în realizarea acestui obiectiv este realizată prin intermediul unor acțiuni și proiecte care urmăresc formarea unor relații strânse între comunitățile și asociațiile de moldoveni aflați peste hotarele țării, facilitarea interacțiunii cu conaționalii aflați acasă, încurajarea schimbului de experiență și crearea unei baze de date de experți și resurse în diverse domenii. Aceste acțiuni ale MAEIE, alături de eforturile altor instituții ale statului și asociațiilor obștești implicate, au contribuit la sporirea interacțiunii diasporei cu instituțiile naționale și atragerea experților din cadrul diasporei în diverse inițiative și programe naționale.

Consolidarea diasporei moldovenești au determinat instituțiile naționale de a spori raporturile statului cu diaspora, însă acestea nu sunt suficiente și nu pot să valorifice pe deplin resursele diasporei și o să antreneze în diplomația națională. Se cere un parteneriat de lungă durată între instituțiile statului și asociațiile diasporei, care să fie construit pe principiul transparenței, pe încredere și conlucrare.

Concluzii

Realizarea diplomaţiei naţionale prin intermediul diasporei reprezintă o nouă etapă a politicii externe. Diaspora moldovenească care îşi conturează prezenţa şi statutul în statele gazdă, reprezintă tot mai mult un important actor non-statal, care, prin diversitatea resurselor umane şi capitalului economic pe care îl poate mobiliza, poate contribui semnificativ la realizarea deziderateloor politicii externe şi interne ale Republicii Moldova. Diaspora are o influenţă tot mai mare asupra procesului de europenizare atât în aspect economic, dar şi prin influenţa sa asupra realizării tranziţiei şi schimbărilor necesare la nivel instituțional, politic, economic şi social pentru ca Republica Moldova să devină un stat modern, dezvoltat şi european.

Includerea diasporei printre elementele esenţiale ale politicilor naţionale, în special, al politicii externe, constitue un element esenţial al procesului de integrare europeană. Diaspora este implicată în diverse procese social-politice, economice și culturale, care facilitează acest proces, iar diaspora contribuie la inițierea, dezvoltarea și implementarea politicilor, strategiilor și reformelor naționale de dezvoltare și integrare europeană. Această implicare şi contribuţie a diasporei trebuie să fie facilitată în continuare de către instituţiile naţionale pentru a spori rolul diasporei în acest proces strategic.

Atribuirea diasporei unui rol semnificativ în cadrul politicii externe, constituie o acţiune strategică. Parteneriatul activ al statului cu diaspora facilitează proiectele de cooperare bilaterală şi internațională cu statele lor de reşedinţă. Susţinerea iniţiativelor venite din partea diasporei contribuie la realizarea unui transfer de cunoştinţe şi de expertiză în diverse domenii cheie între profesioniștii înalt calificaţi din diaspora moldovenească și instituțiile de profil din Republica Moldova.

Valorificarea diasporei ca instrument diplomatic reprezintă o resursă importantă pentru promovarea obiectivelor politicii externe, de dezvoltare și integrare europeană. Această politică ar trebui să vizeze, în primul rând, antrenarea într-un dialog eficient și continuu, precum și mobilizarea resurselor umane, a conaționalilor noștri din diasporă, care sunt importanți prin experiența și profesionalismul lor în diverse domenii, dar și atașamentul păstrat față de țara lor de origine. Acești factori marchează importanța diasporei ca un instrument important în realizarea politicii externe și diplomației naționale.

Referinţe:
1. JOVENIR, CHRISTELLE M. ,Diaspora Diplomacy: Functions, Duties, and Challenges of an Ambassador, 2013, p. 7-8.
2. GONZALES, J. J. Diaspora Diplomacy: Philippine Migration and its Soft Power Influences. University of San Francisco, Minneapolis, Mill City Press, 2010.
3. COHEN, R. Diasporas and the State: from Victims to Challengers. International Affairs, 1996, vol. 72, nr. 3, p. 507-512.
4. Regulamentul privind organizarea și funcționarea Biroului relații cu diaspora din cadrul Cancelariei de Stat.
5. Ghid Electronic - privind mecanismele de colaborare a APC/APL cu diaspora Republicii Moldova, Chişinău 2021.
6. Diplomația faptelor concrete 4D: dezvoltare europeană, dialog, diaspora, diplomație economică. Conferință susținută de către Nicu POPESCU, viceprim-ministru, ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. Disponibil: https://usm.md/?p=9233
7. Strategia Națională ,,Diaspora-2025” Aprobat: Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 200 din 26.02.2016 Publicat: 04.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 49-54 art. 230.
8. Consiliul Național al Diasporei. Disponibil: https://www.ipn.md/ro/in-canada-a-fost-constituit-consiliul-national-al-diasporei-7967_1039538.html#ixzz7siLsO666
9. Biroul pentru Relații cu Diaspora. *Convenția Moldo-Americană*. Disponibil: https://brd.gov.md/ro/content/conventia-moldo-americane-ajuns-la-cea-de-8-editie-0
10. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022. Aprobal prin HG nr. 636, din 11 decembrie 2019, Chișinău.
11. Regulamentul privind organizarea și funcționarea Biroului relații cu diaspora din cadrul Cancelariei de Stat. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/regulamnet_brd.pdf

Date despre autor:
Andrei ENACHI, doctorand, Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova; diplomat, cercetător, Ofițer Senior de proiect al Consiliului Europei, oficiul din București.
E-mail: enachi.andrei@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3395-4137

Prezentat la 16.02.2023